

מבוא

עבודה זו תציג ותסקור היבטים שונים ביהדות החילונית, כמו היסטוריה, הגדרת היהדות החילונית ונתונים סטטיסטיים בנושא. ניצנים וסימנים ראשוניים לתופעת החילון ביהדות ניתן למצוא עוד בימי יוון העתיקה, אך חדירת המודרניזציה לעולם היהודי המסורתי היא זו שהאיצה את תהליך החילון שהעולם היהודי חווה כיום. ככלל, הכוונה במושג החילון היא להפרדה בין קודש לחול, בין גשמי לרוחני. אין הכוונה שהאדם היהודי חדל בהכרח להאמין באלוהים או בכוח עליון כלשהו, אלא בוחר בעצמו את דרך אמונתו על-פי המסורת, ההיסטוריה והתרבות היהודית. מבחינת הזהות העצמית של החילוניות היהודית, במרבית המקרים החילוני ימשיך להגדיר עצמו הן כיהודי והן כחילוני, מכיוון שנקודת מבטו אין הדבר עומד בסתירה.

מדינת ישראל הוקמה כמדינה יהודית, אך אין הכוונה כי מדובר במדינת הלכה יהודית, אלא כאל מדינה דמוקרטית חילונית המושתתת על המסורת והערכים היהודיים. אי-לכך ישנו מתח וביקורת תמידית הן מצד הציבור הדתי כלפי אלו המגדירים עצמם כחילונים והן מצד החילונים כלפי הדתיים והחרדים. בתווך נמצאת המדינה אשר מנסה לסייע לציבור החילוני בשימור תרבותו היהודית ההיסטורית על-ידי הקמת מוסדות מותאמים לכך והחלת תכניות לימוד רלוונטיות בבתי-הספר.

יהדות חילונית

המונח 'חילון' הגיע מהמונח הנוצרי-לטיני סְקולריזציה (Secularism) המציין את תהליך העברתו של אדם או חפץ מסוים מהתחום הקדוש לתחום הלא-קדוש. הגדרת החילון והחילוניות עברה שינויים לאורך ההיסטוריה, אך היא מבוססת בעיקרה על תיאוריית שתי החרבות – חרב אחת המייצגת את הכנסייה, מבטאת הגמוניה דתית, בעוד שהחרב השנייה, זו שמייצגת את השלטון והאליטה הפוליטית, מבטאת את הממד הגשמי-ארצי בנפשו של האדם (Casanova, 1994). על בסיס ההגדרה הדתית-נוצרית הזאת מבחין צ'רלס טיילור (Taylor) בשלוש משמעותות ויסודיות של מושג החילון: המשמעות הראשונה היא ניתוק הדת מהמרחב הציבורי וסיפוחו בצורה בלעדית למרחב הפרטי. המשמעות השנייה היא פחות משמעותי ואף ביטול מוחלט של מערכות האמונה של כל אדם. המשמעות השלישית של החילון על-פי טיילור היא מתן האפשרות החברתית לחיות כחילוני ולא לחיות חיים דתיים בצורה אבסולוטית כפי שהיה נהוג בעבר. החילוניות אינה מבטלת את הדת ואת משמעותה, היא בסך-הכל מספקת חלופה נוספת למערכת אמונות וזהויות עצמיות (גובני, 2014).

יובל (2007) טוען כי על-אף שברוב שנות התפוצה הייתה תרבות היהודים דתית באופן כמעט בלעדי, תרבות חול יהודית התקיימה גם בתקופות קדומות מאוד כדוגמת יוון העתיקה, אירופה של ימי הביניים והעת החדשה. תהליך זה התעצם ב-250 השנים האחרונות עם חדירת המודרניות אל העולם היהודי המסורתי. יובל עוד טוען כי המודרניזציה נקשרת בצורה ישירה לתהליך החילון שהחל בתרבויות המערביות, וביניהן גם ביהדות. תהליך זה גרם להעתקה הדרגתית של בסיס התרבות ומרכז החיים מתחום הדת אל העולם הארצי. מסוף המאה ה-18 ובהמשך לתנועת ההשכלה היהודית, החלה המודרניות לחדור לרחוב היהודי, ויהודים רבים החלו להשתלב בחברות האם שלהם ולאמץ את דרכי חייהן וחשיבתן, מבלי להמיר את דתם או את זהותם היהודית (יובל, 2007).

גילויי התרבות היהודית החילונית החלו להיטמע כמעט בכל ההיבטים – החל מתרבות וחינוך, דרך פילוסופיה וחברה ועד לפוליטיקה. כל הגילויים והתוצרים של התרבות המודרנית היהודית הינם תוצאה של חוויה או התנסות חדשה, והיא זו שקידמה את תופעת החילון היהודי. העמדה החילונית, כך על-פי יובל, היא בעיקרה גישה ואופן התייחסות העשוי להתחבר לריבוי גדול של תכנים ולעצב אותם בדרכים שונות. המאפיין העיקרי של היהודים החילונים הוא הממד הדואלי בזהות העצמית שלהם – מרבית היהודים החילונים יאחזו גם בזהות יהודית אך גם בזהות חילונית, ולעתים אף אתאיסטית. הם יחשיבו עצמם כבני הקהילה היהודית, אך לא תהיה להם בפועל אמונה בכוח אלוהי. רבים חיים ומפרשים את זהותם האישית כזהות הארוגה מרכיבי זהות חלקיים שאינם צריכים בהכרח להיות הרמוניים ולכידים, ובכל זאת הם שייכים לאותו רצון אישי ומודעות אישית (יובל, 2007).

על-פי הנתונים האחרונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה משנת 2009 אודות רמת הדתיות של האוכלוסייה היהודית בישראל, נמצא כי קבוצת האוכלוסייה הגדולה ביותר היא החילונית עם 42 אחוזים. התוצאות המעניינות הן שיותר מ-80 אחוזים משתתפים תמיד בסדר הפסח; יותר משני שלישי מדליקים תמיד נרות חנוכה; רבע מן החילונים צמים תמיד ביום כיפור ועשרה אחוזים מקפידים תמיד לאכול אוכל כשר. למעשה, 86 אחוזים מהאוכלוסייה החילונית שומרים על המסורת היהודית במידה כלשהי (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2010).